

Rafał Willa, *Unia Europejska na arenie międzynarodowej – wybrane relacje bilateralne*¹

Ustanowiona traktatem o Unii Europejskiej z Maastricht Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa oraz 47 artykuł traktatu lizbońskiego (mówiący, iż „Unia ma osobowość prawną”², tym samym formalnie może być podmiotem międzynarodowym realizującym swą politykę) nadały Unii Europejskiej realne instrumenty kształtowania swej polityki zagranicznej. W ciągu ponad 30 lat funkcjonowania Unia nawiązała trwałe relacje z większością suwerennych państw na świecie. Co więcej, z ramienia ustanowionej 26 lipca 2010 r. Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych w większości z nich Wspólnota posiada swe przedstawicielstwa.

Specyfika kształtowania poszczególnych relacji bilateralnych jest niezwykle interesująca. W polskiej literaturze przedmiotu powstające w ostatnich latach kolejne pozycje dotyczące różnorodnych aspektów polityki zagranicznej Unii Europejskiej nie podejmowały jednak wielu aspektów integracji. Pogłębionej analizy doczekały się relacje z największymi mocarstwami świata

towymi³ oraz te realizowane w ramach inicjatyw Europejskiej Polityki Sąsiedztwa⁴. Brakuje jednak publikacji dotyczących stosunków z regionami, państwami o mniejszym potencjale międzynarodowym lub będącymi partnerami niesąsiedzkimi.

Tę „naukową lukę” stara się zapłacić Rafał Willa w publikacji *Unia Europejska na arenie międzynarodowej – wybrane relacje bilateralne*. Znajduje się w niej analiza relacji z czterema typami państw: 1) o dużym znaczeniu międzynarodowym, 2) tymi z punktu widzenia geografii politycznej dla Unii „peryferyjnymi”, 3) niesąsiedzkimi, 4) tymi, z którymi Unia bezpośrednio graniczy.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów. Pierwszy skupia się na kontaktach z państwami tworzącymi Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA) – Szwajcarią, Norwegią, Islandią i Liechtenste-

³ W tym: Z.W. Puślecki, M. Walkowski, T.R. Szymczyński, *Unia Europejska wobec wzrostu konkurencyjności Brazylii, Rosji, Indii i Chin (BRIC)*, Warszawa 2011; N. Popescu, A. Wilson, *Polityka Unii Europejskiej i Rosji wobec wspólnych sąsiadów*, Londyn–Warszawa 2010; *Dyplomacja czy siła?: Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych*, red. S. Parzymies, Warszawa 2009.

⁴ W tym: P.J. Borkowski, *Polityka Sąsiedztwa Unii Europejskiej*, Warszawa 2009; P. Marcinkowska, *Europejska Polityka Sąsiedztwa*, Warszawa 2011; *Europejska Polityka Sąsiedztwa Unii Europejskiej*, red. M. Pietraś, K. Stachurska-Szczesiak, J. Misiągiewicz, Lublin 2012.

¹ R. Willa, *Unia Europejska na arenie międzynarodowej – wybrane relacje bilateralne*, Toruń 2013.

² S. Parzymies, *Integracja europejska w dokumentach*, Warszawa 2008, s. 534.

inem. Autor skupia się w nim na przedstawieniu charakterystyki politycznych i gospodarczych uwarunkowań wzajemnych relacji. Drugi koncentruje się na wielokrotnie podejmowanym w literaturze problemie trudnej integracji Turcji ze Wspólnotą. Przedstawiono w nim argumenty „za” i „przeciw” potencjalnemu członkostwu Ankary. Trzeci opisuje skomplikowane relacje z Izraelem. Co ważne, autor nie ocenia ich tylko przez pryzmat konfliktu bliskowschodniego, ale opisuje również zależności kontaktów handlowych. Co szczególnie interesujące – rozważa on także kwestię Izraela jako hipotetycznego kandydata do Unii.

Szczególnie ważne z punktu widzenia zapełniania wspomnianej „niszy naukowej” są kolejne dwa rozdziały. Czwarty rozdział skupia się bowiem na relacjach z Australią i Nową Zelandią, piąty natomiast na relacjach z Japonią i Republiką Korei Południowej. Pozostała część pracy także dotyczy kontynentu azjatyckiego – współpracy z wybranymi państwami Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) oraz z Indiami.

Autor wykorzystał niezwykle bogatą literaturę. Dużą jej część stanowią prace zgromadzone przez Archiwum Integracji Europejskiej Uniwersytetu w Pittsburgu oraz wydawane przez największe światowe *think tanki* naukowe, w tym m.in. Center for Comparative Studies, BrougesGroup, Zentrum für Europäische Integrationsforschung czy Centre for European Policy Studies. Analizie zostały poddane także liczne dokumenty europejskie określające wzajemne relacje, polska literatura przedmiotu (w tym czasopisma naukowe) oraz materiały lokalne państw partnerskich. Powstała monografia spełnia ważny, wspomniany wcześniej, postulat naukowości

– podejmuje kwestie dotąd w niewielkim stopniu obecne w rodzimej literaturze. Chociażby z tego powodu warto, aby zainteresowali się nią zarówno studenci, jak i badacze nauk humanistycznych i społecznych.

Prezentowany w książce wywód jest spójny i szczegółowy, wzbogacony autorскими ocenami, licznymi danymi statystycznymi. Mimo iż Rafał Willa wyraźnie zaznacza w tytule, że koncentruje się na wybranych relacjach, to wydaje się, iż publikacja mogłoby uwzględnić także inne płaszczyzny polityki zagranicznej (w celu pełniejszego przedstawienia złożonych aspektów funkcjonowania polityki zagranicznej Unii). W tym: a) specyfikę działania Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, b) analizę relacji Wspólnoty z państwami AKP⁵ (w tym licznymi organizacjami afrykańskimi: Unii Afrykańskiej i innych – Wspólnoty Gospodarczej Państw Afryki Zachodniej ECOWAS, Wspólnoty Wschodnioafrykańskiej, EAC, Wspólnoty Rozwoju Afryki Południowej SADC, Unii Celnej i Gospodarczej Afryki Środkowej CEMAC oraz państw zrzeszonych w Forum Karaibskim [CARIFORUM] oraz Forum Wysp Pacyfiku), c) analizę relacji z organizacjami południowoamerykańskimi: Mercosur i Wspólnotą Andyjską, d) politykę arktyczną Unii, e) analizę relacji z Radą Współpracy Zatoki Perskiej. Poszerzona o powyższe podmioty publikacja byłaby w zasadzie kompletnym zbiorem relacji z podmiotami nietworzącymi głównej osi polityki zagranicznej Unii.

O ile praca w sposób rzetelny realizuje deskrypcyjną funkcję nauki, to wydaje się, że autor nie rozwija w sposób wystarczający prognoz dotyczących wzajemnych relacji. Z pewnością dodałyby one

⁵ Tzn. Afryki, Karaibów i Pacyfiku.

jeszcze więcej atrakcyjności, już i tak godnej polecenia, pozycji książkowej.

Autor wskazuje we wstępie, iż „celem niniejszej publikacji jest poszukiwanie odpowiedzi (...) na szereg pytań, w tym: Jaki jest stan obecny przedstawianych tutaj relacji zewnętrznych? Jak kształtują się i jak zaawansowane są stosunki polityczne pomiędzy partnerami? (...) Jakie są kluczowe problemy przedstawianych relacji?”⁶. Na wszystkie powyższe udało się w sposób rzetelny odpowiedzieć, co jest kolejnym atutem wydawnictwa.

Lekturze towarzyszy refleksja: integracja państw europejskich przebyła długą drogę od wejścia w życie 23 lipca 1952 r. traktatu o powstaniu Wspólnoty Węgla i Stali do początkowych lat XXI wieku. Tak jak wiele jest inicjatyw i polityk sektorowych, które obecnie kształtuje Wspólnota, tak wiele jest kierunków jej polityki zagranicznej. Ta nie zawsze jest efektywna – często (jak w przypadku założeń realizacji Partnerstwa Wschodniego czy Unii na rzecz Morza Śródziemnego) towarzyszy jej opieszałość i brak jednoznacznych stanowisk.

Z drugiej strony, można podać wiele przykładów jej spójności i zdolności do aktywnego wpływania na społeczność międzynarodową. Tak jest w przypadku opisywanych w książce relacji z Japonią, Koreą, Nową Zelandią i Australią, ale też w zgodności 28 państw w sprawie potępienia krwawych wydarzeń na Ukrainie z 17–19 lutego 2014 r. (kiedy to, według różnych szacunków, ok. 100 osób domagających się odwołania prezydenta Wiktora Janukowycza, demokracji państwa, powrotu do konstytucji z 2004 r. i podpisania umowy stowarzyszeniowej z Unią zginęło w starciach z oddziałami specjalnymi Berkutu). Co

więcej – zainicjowana przez szefową dyplomacji europejskiej Catherine Ashton misja ministrów spraw zagranicznych Polski, Niemiec i Francji zakończyła się nad Dnieprem sukcesem, a strona prezydencka i opozycja pod unijnymi auspicjami zdołały nawiązać polityczny konsensus.

Unia Europejska jest więc ważnym podmiotem na arenie międzynarodowej, którego „soft power” potrafi skłonić do budowy dialogu różnorodnych partnerów. Nie ze wszystkimi udaje się nawiązywać pogłębione, oparte na zaufaniu relacje. Taka jest jednak cena starających się być obecnymi we wszystkich zakątkach świata mocarstw normatywnych, a do takiego miana niewątpliwie Unia aspiruje. Paradoksalnie ta „siła” i potencjał Wspólnoty utrudniają budowę dialogu z „liczącymi się światowymi graczami”. Powyższe spostrzeżenia w pracy Rafała Willy zostały rozwinięte. Poparto je licznymi przykładami, danymi statystycznymi, dostrzeżono idee takiego pojmowania rozwoju Unii w przywoływanych dokumentach wspólnotowych.

Konkludując, recenzowana publikacja posiada niewątpliwie walory dydaktyczne. W sposób interesujący przedstawia zarówno te podejmowane często, jak i nieobecne w polskiej literaturze przedmiotu aspekty unijnej integracji z wybranymi partnerami. Mimo wskazanych nielicznych uchybień jest jednym z najciekawszych wydanych w ostatnich latach druków zwartych, traktujących o często skomplikowanej polityce zagranicznej Unii Europejskiej. Z pewnością zainspiruje kolejnych badaczy do poczynienia jeszcze bardziej poszerzonej analizy wskazanych relacji. Co więcej, być może lektura tej pozycji zachęci także do „naukowego pochylenia się” nad stosunkami międzynarodowymi Unii ze

⁶ R. Willa, *Unia Europejska...*, s. 16.

wskazanymi wcześniej licznymi organizacjami: afrykańskim, tymi z Ameryki Południowej i Łacińskiej oraz Zatok Perskiej.

■ Maciej Górecki

Lucie Filipová, *Francouzi a Němci na cestě ke sblížení. Partnerství měst a obcí (1950–2000)*¹

Problematyka współczesnych stosunków niemiecko-francuskich znajduje swe odzwierciedlenie w bogatej literaturze. Ze zrozumiałych względów tematyka ta zdominowana jest w pierwszym rzędzie przez piśmiennictwo niemieckie i francuskie, choć i w polskiej literaturze nie brakuje znakomitych opracowań poświęconych ewolucji relacji pomiędzy obydwojma państwami, które przez ostatnie półtora wieku złączyła tkanka skomplikowanych relacji (m.in. Stanisław Przyms, *Przyjaźń z rozsądku. Francja i Niemcy w nowej Europie*, Warszawa 1994; liczne publikacje Bogdana Koszela, w tym *Partnerstwo z rozsądku? Stosunki Francji ze zjednoczonymi Niemcami (1990–2006)*, Poznań 2006).

Na plan pierwszy wysuwają się opracowania akcentujące znaczenie polityki prowadzonej na najwyższym szczeblu, z udziałem wiodących polityków obu państw – niemieckich kanclerzy i francuskich prezydentów. Charakterystycznym bowiem składnikiem powojennych stosunków zachodniemiecko-francuskich była, w pewnych okresach

otwarcie demonstrowana, przyjaźń pomiędzy przywódcami obu państw (Charles de Gaulle–Konrad Adenauer, Valéry Giscard d'Estaing–Helmut Schmidt, François Mitterrand–Helmut Kohl). Intensywność wzajemnych kontaktów powodowała, że jednym z wiodących motywów przebijających się w świadomości badaczy, ale i opinii publicznej stało pojednanie francusko-niemieckie (stanowiące aksjomat i długofalowy projekt polityki zagranicznej obu państw), symbolizowane traktatem elizejskim z 1963 roku, otwierającym stopniowo furtkę do bliższej, regularnej kooperacji instytucjonalnej. Doceniana była również rola niemiecko-francuskiego duetu jako motoru napędowego integracji europejskiej.

Istotną wartością recenzowanej pracy jest odejście od dominującej w opracowaniach na temat stosunków niemiecko-francuskich problematyki polityki prowadzonej na najwyższym szczeblu na rzecz ukazania oddolnej współpracy pomiędzy jednostkami samorządowymi oraz miastami obu państw. Autorka stara się wykazać, że intensywny rozwój współpracy niemiecko-francuskiej był dziełem nie tylko elit politycznych, gospodarczych czy kulturalnych, lecz również zwykłych obywateli zaangażowanych w oddolną działalność na szczeblu samorządowym. O dynamice tych procesów świadczy chociażby liczba ponad dwóch tysięcy związków partnerskich pomiędzy gminami i miastami z obu państw u schyłku XX wieku.

Zgodnie z deklaracją autorki wiodącym motywem książki jest próba znalezienia odpowiedzi na trzy zasadnicze pytania: Jaki wpływ na oddolną współpracę wywierała polityka prowadzona na wysokim szczeblu w relacjach dwustronnych, jakie motywy skłaniały Francuzów i Niemców do tej współpracy, czy wreszcie jak przebiegała ewolucja tych

¹ L. Filipová, *Francouzi a Němci na cestě ke sblížení. Partnerství měst a obcí (1950–2000)*, Praha 2013. [*Francuzi i Niemcy na drodze do zbliżenia. Partnerstwa miast i gmin (1950–2000)*].